

# לכל זמן ועת לכל חפץ

הרב ליאור זילבר

מערכת יחסי המטפל והמטופל בשיעט הגשטאלט  
מתאפיינת בכתיחות ומתירנות רבה,  
ובעיקר בקבלת המקום שהמטופל נמצא בו ובאי-שפיותו.  
מאמר זה דן באפשרותו של עובד ה' להשתלב במערכת זו ולהיעזר בה.  
מתוך הדיון מתחדשות ומשתכללת יכולתנו  
לעמוד מול ה' בצורה שלמה ואמיתית.  
שכל חלקי הנפש – מעלותיה וקמיה – באים בה לדי ביטוי מסוי.

---

## פתיחה<sup>1</sup>

ה"כאן ועכשיו" הוא שם מייצג להווה ולקיום עכשווי, קיום שאיננו מחוייב לעבר, עולם אקזיסטנציאליסטי<sup>2</sup>, שבו נקבעות אמות המידה על-פי האדם הסובייקטיבי. על האדם גלות אחריות למעשיו ואין לו על מי לסמוך כי אם על בינתו ותושתו בלבד. לעומתו ה"נצח" הוא מושג טעון בתקוות וציפיות רבות, בניין שבו הפרטים מצטרפים ומזדככים בכור ההיתוך למען מטרה עתידית. שני המבטים טעונים ומשמעותיים מאוד. ברצוני לפרוט את המשמעויות ואת העולמות שאנו חווים מאחורי העולמות לפרוטות. במאמר זה אני מעוניין לבדוק ולנסות להכיל ולהקביל עולמות אלו, לבדוק את הקיום האנושי-האמוני לאור תרפייה של "כאן ועכשיו" – תרפיית הגשטאלט, שתבואר לקמן, ולבחון תרפייה זו ואת המשמעויות המסתתרות מאחורי מילותיה, לאור התורה<sup>3</sup>.

בבואנו<sup>4</sup> לכתוב על פסיכולוגיה בכלל וגשטאלט בפרט, יש להקדים ולדון במעמדה ותוקפה של הפסיכולוגיה בעולמו של הקב"ה, ובאספקלריה של תורה.

1. עיין במאמר הקודם, "נפשנו חיכתה לה'", עמוד 353, הערה 1.
2. ברגמן קורא לפילוסופיה הדיאלוגית ז'רם קר-אקזיסטנציאלי.
3. היא הנצח, כפי שאני מבין אותה, כמובן.

4. בפתח מאמר זה, העוסק בתשובה ובמודעות א-להית, ברצוני להודות למורי ורבותי שכל אחד מהם בדרכו אפשר לי לבחור 'בחירות מודעות' ונתן לי את האפשרות לחזור בתשובה בדרכי שלי, ובמיוחד לשני חברים שבתמיכתם נכתב מאמר זה.

ברצוני לנסות ולקבוע, לפי דעתי, את היחס שצריך יהודי לנקוט ביחס לטיפול הפסיכולוגי.<sup>5</sup>

הדגם שיוצג להלן חשוב הרבה מעבר לתרומתו למערכת יחסי המטפל-מטופל, והוא נכון גם מחוץ ל"חדר הטיפול", בהיותו מאפשר תשובה שלמה<sup>6</sup> ואמיתית. אמנם אינני מחפש תעסוקה ופרנסה למטפלים, אך כמובן שדגם זה חשוב למטפל בהיותו מטפל. סיבה נוספת היא מקומו של המטופל, מניע עיקרי למציאת מקום ויחס נפשי הולם למטופל נובע מכך שהכלי הטיפולי הינו כלי מן המעלה הראשונה לתיקון מידות ולחזרה בתשובה. וכפי שכותב הראי"ה:

הסדר של העלאת המדות היא בנפש חכמה מיוחדת, שצריכה להרחיבה את כל הרכוש של תורת הנפש עם כל ההתחדשות היותר מעובדה שבדורותינו, ובעולם היא הסתכלות עולם רחבה שתוכל להכניס בתוכה את כל המדע והרגש היותר מחודש וליתן בכל אלה נשמה חדשה, שתוכל מאז להתאים עם כל דרישת הקודש והמוסר הטהור והאיתן.

אורות הקודש ג עמ' רלד

אם נרכוש לנו כלים טובים ומוצלחים, התנועה שלנו כלפי ה' תהיה פנימית ואמיתית יותר. כל סיבוך ובעיה שאדם פותר בתוך עצמו משחררת אותו כפל כפליים כלפי הקב"ה, וכל התפנות מהעיסוק בבעיות האדם מאפשרת פנייה לה'.

יתירה מזאת, עצם העיסוק בבעיות אישיות הינו עבודת ה' ממשי. כאשר יהודי מתקן את נפשו<sup>7</sup> מתוך תודעה א-להית<sup>8</sup> – זוהי עבודת ה'.

מבוקשת כאן דרך שבה יכול יהודי לעבוד את בוראו על-פי כוחותיו ונפשו, שכן "... כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"<sup>9</sup>, לכל יהודי יש דרך משלו בעבודת ה'<sup>10</sup>, ופנייה משלו לה', ואנו מחפשים דרך שתאפשר זאת. הגשטאלט מאפשר את אלו.

5. העירוני, ובצדק, ש'מטפל' ו'מטופל' אינם שמות מוצלחים, מכיוון שהם הופכים את המטופל לנצרך ולתלוי במטפל, ואילו על-פי פנימיות התורה היחסים הינם הדדיים הרבה יותר, יחסים בהם הרב יכול להפוך לתלמיד וכד' (עיין ליקוטי מוהר"ן גנינא ז ד – "כי מרחמם ינהגם"), אלא שלעת עתה אינני מוצא במקורותינו כינויים ההולמים יותר את היחסים הנ"ל.

6. כלומר לא רק תשובה על מעשים, כמבואר באריכות באורות התשובה, למשל: א; ט ב; יב ג; יכ ח\*.

7. נפשו, רוחו ונשמתו.

8. והוא "עבודה צורך גבוה". ועיין כתר שם טוב כ, סא, ועוד שהעבודה והתפילה על בעיותיו ותקונם הינן חלק מגאולת השכינה.

9. סנהדרין פ"ד מ"ה

10. 'בקשת האני העצמי', אורות הקודש ג עמ' קלט-קמ, אורות התשובה טו י

## על הגשטאלט

פסיכולוגיית הגשטאלט הינה חלק מהזרם האקזיסטנציאליסטי של הפסיכולוגיה. היא נוסדה בשנות ה-40, על-ידי יהודי בשם פריץ פרלס. פרלס נסמך רבות, כפי שהוא מעיד, על מרטין בובר, כבסיס לעקרון הדיאלוג ולעוד עקרונות בתורתו.

גשטאלט היא מילה גרמנית שפירושה 'שלמות' או 'בנייה'. פרלס הניח שכל נפש שואפת לשלמות ואחדות, כלומר שלאדם יש בתוכו חלקים מחלקים שונים, ששואלים ומבקשים האחד את השני, כדי להתאחד ולהשתלם זה בזה. לאחר ההשתלמות מופיעים חלקים נוספים המבקשים להשתלם, וחוזר חלילה. אחרי השלמת הציור הראשון בנפש, צץ ועולה הציור הבא. ב"ה, המסע לא נגמר לעולם...

לפי פרלס, רק מפגש אמיתי בין חלקי הנפש מאפשר לחלקים שכביכול אינם מכירים זה את זה להשלים זה עם זה. מפגש שכזה נוצר רק על-ידי מפגש אמיתי עם המטפל. לפיכך, פיתח פרלס טכניקות המאפשרות ליצור דיאלוג בין חלקי הנפש השונים, ומפגש עם המטפל.

דיאלוג אמיתי לפי פרלס (כשואב מתורתו של בובר) הוא דיאלוג שבו גם המטפל וגם המטופל נמצאים ברמה שוויונית ונוכחים באופן מודע ושלם. תפקידו של המטפל הוא לפתח ולהוליד במטופל מודעות לגופו, מעשיו והרגשותיו. רק אם המטפל יאמר את רגשותיו שלו כלפי רגשותיו של המטופל יוצר דיאלוג אמיתי בין שניהם<sup>11</sup>. על-ידי דיאלוג זה יוכל המטפל ליילד ולהביא לירי מודעות המטופל חלקי נפש אחרים שלו – בין אם ע"י העצמתם ובין אם ע"י נתינת כסא ריק לחלק נפש אחד, כדי להעניק לו ביטוי שלם (וזו טכניקה מרכזית בגשטאלט). כלומר: אם יש ויכוח בתוך אדם על משהו, פרלס יציב שני כסאות וייתן לכל חלק לייצג את עצמו במלואו בלי שהחלק האחר יפריע לו. רק המפגש בין החלקים בשלמותם יוצר את הריפוי, שכן פרלס מניח שרק כאשר כל כוח יבוטא במלואו, ויהיה מקום לכל חלקי הנפש במלואם, תוכל הנפש להשתלם ולהתאחד<sup>12</sup>.

המפגש, היחד של החלקים, הינו היסוד המוסד של הריפוי.

האדם, אליבא דפרלס, סוחב סיפורים לא גמורים מהעבר. אולם הפתרון לכך אינו התבוננות לעבר, כי מה שמציק – מציק עכשיו.

11. שלא כמו בפסיכולוגיות אחרות, ואכמ"ל.

12. נקודה בעייתית בפני עצמה, היא האם צריך לתת לכל כוח, בראשיתו ויסודי ככל שיהיה, ביטוי שלם. עניין זה נוגע בסוגיית מיתת המלכים הקדמונים, שכל אחד מהם אמר "אנא אלמןך" ולא נתן קיום לחבירו, ואכמ"ל.

מכאן נובע עיקרון חשוב – אחדות הזמנים, ה'כאן ועכשיו'. הדיבור בין מטפל למטופל הינו לעולם בזמן הווה<sup>13</sup>, כאשר העבר הינו חומר הגלם של ההווה<sup>14</sup>.

עיקרון חשוב נוסף, המשתלשל מהעקרונות הקודמים, הוא שמטפל לעולם לא יפרש את מעשיו של המטופל, שכן לפי בובר אין זה מפגש כלל וכלל. רק הפניה הרגשית הישירה לזולת הינה מפגש, ואילו הפרשנות היא בניית מסך מפריד בין האדם לבין עצמו, שכן הוא אינו מודע יותר לרגשותיו, אלא מבינם בלבד<sup>15</sup>.

הגשטאלט מעודד דר־שיח בין אנשים בכלל ובין המטפל למטופל בפרט. בקבוצות גשטאלט, מושם דגש רב על האופן שבו מתבצע הדיאלוג בין אנשים. אנשי הגשטאלט מדגישים, כהמשך לבובר, את הנאמנות לדיאלוג – שכל אחד מבני השיח ישים לב מה מתוכו הוא השלכה אל הזולת, כלומר מה אדם אומר לחברו ובעצם היה רוצה לומר לעצמו, אלא שהזולת משמש לו כראי נוח, או כשק היאבקות. הגשטאלט מדגיש מאוד את ההפרדה, את הנאמנות לדו שיח. אם יש מפגש אמיתי בין אני לאתה, או אז ייתכן מפגש פורה בין האנשים. אצל בובר מודגשת מאוד הנאמנות לדיאלוג. בכך, מדגיש בובר, האגו האישי הולך ופוחת ומה שחשוב זה מה שקורה בינינו.

אם נצייר את דברי בובר, נראה לנגד עינינו שני עיגולים – שני אנשים – המשותחים זה עם זה. בתחילה כל אחד חודר לתחום חברו, מאפיל עליו ומסתיר אותו במודע ושלא במודע. עם הזמן, ככל שיש דיאלוג אמיתי יותר, העיגולים נפרדים, כל אחד לומד לקחת אחריות על מעשיו והרגשותיו, לדעת לזהות אותם, לדעת היכן הוא מתחיל והיכן הוא נגמר. הוא אינו מתבלבל, הוא מודע למעשיו, ומבין את גבולות העיגול – גבולות האני הפנימי שלו, ומתוך כך, אליבא דבובר, הוא יכול לגשת לזולת נקי מפניות.

13. כאן יש מקום לדיון ארוך ב'הווה' ככלי עיקרי וחשוב לעבודת א־להים, "העבר אין, והעתיד עדיין, וההווה כהרף עין" (ראב"ע). יש להפוך את משמעותו של ההווה מהרף עין לכלי רחב, שמרוכזים בו מאמצים אנושיים להפכו להדור בתודעת א־להים (ובזה יבוא על תיקונו גם ההווה המערבי העכשווי, שאין לו מבלעדי עצמו כלום). ההווה אינו רגע מבוזבז חס ושלום, נהפוך הוא – בתודעת הווה אמיתית מובן שהכל תלוי בו יתברך, ואפילו הגאולה אינה תלויה אלא ברצונו יתברך (כפי שהדבר בדעת עליון). זוהי סוגיית 'בעתה אחישנה', שמציידו יתברך אינו תלוי במעשים בלבד, ואם רוצה הרי יכול לגאול היום ועתה (כפי שהרבי מליובאוויטש זי"ע היה מכריז ללא הרף). הדברים מודגשים מאוד אצל רבי נחמן מברסלב, שכל עבודתו הייתה עבודת הווה, ועיין שיחות הר"ן בתחילתו, ליקוטי מוהר"ן רעב, וליקוטי מוהר"ן תניינא מת.

14. כסימן למשל, ההבדל בין הפסיכואנליזה לגשטאלט, כאשר בגשטאלט המבט בעיקר להווה ובפסיכואנליזה בעיקר לעבר.

15. אינני טוען שלשכל אין מקום, אך כשמשתמשים בו במקום הרגש הוא מטשטש ולא מבהיר (עיין אורות הקודש א עמ' רנא, וערפלי טוהר עמ' מו).

## שרש המעלה הוא שרש החסרון

המרכזיות העצומה שמעניק הגשטאלט לזו שיח היא גם נקודת התורפה שבו. נראה לי, אולי קצת על דרך לצון, שכששני גשטאלטיסטים נפגשים, או, לו כל העולם יהיה גשטאלט, לא יהיו אנשים, יהיה רק דו־שיח. הנאמנות לדיאלוג, בסופו של דבר, באה על חשבון האנשים. בובר רצה כל כך בעצם, בדיאלוג, בדו־שיח, עד ששכח שיש גילויים – אנשים, שגם בהם מתגלה העצם. בובר מתייחס אל האנשים כאל גילויים בלבד: האדם אמנם נצרך לדעתו, אך כמעט ונראה שהאדם הוא רק כלי לדו־שיח, לעצם, ולא דבר העומד בפני עצמו.

בובר חיפש בכל דבר את העצם ולא היה מוכן "להתפשר" על הגילויים. כאן לפי דעתי מונחת טעותו היסודית, שכן כל יחסנו הוא רק אל הגילויים (של העצם כמוכן). בובר, בהדגישו הדגשה יתירה את הזיקה ואת העצם, מוחק את הגילוי, אין כאן אני ואין כאן אתה יש רק "אני-אתה" כמושג ולא כפרטים, וזהו אליבא דבובר הגילוי העליון, הזיקה המבוקשת בכל מקום.

האגו האנושי נצרך, ובלעדיו לא ייתכן שום יחס אחד כלפי השני ולא כלפי שימיא – "מבשרי אחזה אלוה"<sup>16</sup>.

והאני הולך ומשתכח, וכיוון שאין אני, אין הוא וקל וחומר שאין אתה... את האני שלנו נבקש, את עצמנו נבקש ונמצא... וידעתם כי אני ה' א-להיכם, המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לא-להים אני ה'.

אורות הקודש ג עמ' קמ

בובר חיפש את העצם בכל דבר, בדו־שיח שבין בני אדם ובין הטבע ואפי' למול א-להים. נראה לי שחיפוש זה הינו בעייתי. יש כאן השקפה שפינוזית על המציאות ועל הא-להות – בדו־שיח הישיר עם א-להים, הדו־שיח הוא העיקר ואין זו א-להות המתגלה. בובר אינו נותן מקום לגילויים, יש כאן ילדותיות וחושפנות של הא-להות, וכל מי שהתנסה בגשטאלט, מרגיש שאכן יש לו לגשטאלט נטייה כזו מדי פעם.

מה שאין כן אם המחשבה הילדותית לא תזוז ממקומה, וכל שיחה ושיגה יהיה רק עם העצם – החיזיון שהוא מרום ונשגב, אז תתע במסילות זרות לרוחה. אמנם תתבטל לפעמים, מגודל ועוצם של חיזיון, גם לפעמים תכנס בה איזה חמדה שירית רפויה – אבל לא תוכל להחזיק מעמד בחיים, ואם רוממות החיזיון יתגבר הרבה בשרעפיה, תהיה מוכרחת להסב את פניה ממנו.<sup>17</sup>

לצורך הבנה טובה יותר של העניין אפשר להמשיל את האדם לעיגול ואת המוסר לקו ישר.

16. איוב יט כו

17. ועיין עוד באורות עמ' קכד – "יסורים ממרקים", על הכפירה.

כאן הכשל הראשון והיסודי של הגשטאלט. אם יהיו רק עיגולים<sup>18</sup> בעולם, וכל אחד יהיה נפרד, לא יהיה שום רצף, שום קו אחד שמאחד ביניהם, לא תהיה שום ישרות ומוסר אובייקטיבי וחד משמעי, שמקשר את האנשים להיות אגודה אחת<sup>19</sup>.

באיזה שהוא מקום שורש האחדות של הגשטאלט הפך לשורש הפירוד, שכן מכאן עלול לצמוח השורש לכל רעה חולה. אם כל עיגול עומד בפני עצמו ומודע לגבולותיו, אז גם מי שקובע את גבולות העיגול זה אני בעצמי. אין כאן שום דבר אבסולוטי, עד למצב הקיצוני שכל אחד קובע את גבולות האני שלו, כל אחד נהיה סובייקטיבי עד הקצה האחרון ומרוב עצים לא רואים את היער – אין שום אחדות וקישור ומשותף בין האנשים.

'שורש האמונה הוא שורש הכפירה'<sup>20</sup>. גדולתו של הגשטאלט היא בכך שאינו מתיר לפרש את דברי המטופל, שכן המקום שבו המטופל עומד הוא מקומו, וכל פרשנות היא תוספת של המטפל. אמנם מכיון שאין שום דבר אובייקטיבי שעל פיו ניתן לפרש את מצבו של המטופל, אין שום קו של מוסר ישר המאחד את האנשים לטוב ולרע. מכאן שורש הרעה של הסובייקטיביזם הקיצוני, שאינו מאפשר "כלל" ולא איחוד, שכן אין מכנה משותף שעל פיו נידון האנושי.

הכנסת העצם לתוך המציאות אינה משאירה שום דבר מחוץ למציאות, שום מכנה משותף כולל שעל פיו יכולים הדברים להיות נידונים, וממילא אין "כלל"<sup>21</sup>.

מן הפן ההיסטורי-המוסרי של הדברים – הגשטאלט מאפשר ומבשר את בואו של הפוסטמודרניזם, תרבות יחידית אינדיבידואליסטית שבה כל אחד הוא קנה-המידה של עצמו ואין שום דבר שפיט, שכן לא ניתן למצוא מכנה משותף וקנה-מידה אחד למדידת הדברים. היושר הא-להי החד-משמעי אינו מתגלה בעולם, אין שום אובייקטיביות.

18. ועיין לסוגיה זו בהרחבה "ערפלי טוהר" עמ' מד פסקאות המתחילות "במה" ו"אנו" ובאורות, אורות ישראל עמ' קלט פסקה ד.

19. למומחי הגשטאלט ובובר, נצרכת כאן הערה נוספת: יש צורך להבדיל בין "שני סוגי עיגולים". אכן, בגשטאלט מדברים על "גבולות רכים" ו"גבולות נוקשים", והמקווה הוא גבול גמיש, שבו האדם יכול לבחור האם להשתף ולשתף את זולתו.

אני איני מדבר על גבולות אלו. ישנו גבול שמעבר לזה – העיגול הגדול, הגבול העקרוני. אליבא דהגשטאלט ובובר, גבול זה אינו קיים, המשותף לי ולך הוא מה שבינינו ולא שום דבר מעבר לכן, יש רק "אני-אתה" (וגם אם אפשר להכניס לתוכו עוד פריטים רבים, לעולם הוא יחיד ולא כללי). "הכנסת" העצם לתוך המציאות, אינה משאירה שום דבר מחוץ למציאות. המציאות היא רק מה שאני רואה מול העיניים – דבר שגשטאלטיסטים רבים מדברים עליו, על המציאות הגלויה בדווקא ולא על חיפוש של "לא-מודע".

20. כוזרי א: עז

21. עיין אורות הקודש ג עמ' ב, "המוסר של חול" (מובא בסוף מאמרנו).

מכאן חוזר הדבר לאנושי, בסיכומו של דבר לא תהיה שום יכולת לשתף את זולתי בהרגשות ובמעשים שלי, שכן כל יחידה עומדת בפני עצמה וכל איש נמדד רק על-פי רגשותיו שלו.<sup>22</sup> אם נלך אליבא דהגשטאלט, לבסוף הוא שם רגל לעצמו, שכן איש לא יוכל לשתף את זולתו ברגשותיו. התבנית, השלם, הופך להיות מושלם שאינו מחפש דבר מחוצה לו, לא זולת אנושי וקל וחומר שלא אלהי.

### "מטפל דתי"?

לאחר שעיינו מעט בגשטאלט התיאורטי נבחן זאת גם בטיפול. כל מטפל ירא שמים נפגש תדיר בסתירה בין הרצון להכיר במקומו של המטופל כפי שהוא, ובין הנאמנות לתורת ה'. בעקרונות הפילוסופיה הדיאלוגית, וכמשתלשלת ממנה – הפסיכולוגיה הדיאלוגית, שהגשטאלט הוא חלק ממנה – מונח כעיקרון חשוב ויסודי עיקרון השוויון – השוויון בין המטפל והמטופל<sup>23</sup>. מגישה זו נובע עיקרון חשוב נוסף, והוא קבלת המטופל כפי שהוא, היינו לא לנסות לשנות אותו אלא לאפשר לו להיות ולחוות את המקום בו הוא נמצא כעת, מתוך הנחה ואמונה עמוקה "שהכל זורם" והדברים משתנים מתוך עצמם ולא מחוצה להם. הנחות יסוד אלו צריכות בירור רב, ובע"ה יידונו בהמשך המאמר.

הבעייתיות הראשונה שעולה מתוך דבר זה היא מה קורה כאשר המטופל מגיע לטיפול עם בעיה מוסרית/אמונית ביחס לקיום תורה ומצוות. איך יכול מטפל להניח למטופל "להישאר במקומו", והבעייתיות איננה רק ביחס למצוות "הוכח תוכיח", אלא בעיקר ביחס למצב הנפשי המתפתח מכך. איך יכול מטפל, ולו בהווא-אמינא בלבד, לקבל דבר שלילי כל שהוא, בין אם זו עבירה ובין אם זו מידה מקולקלת, כיסוד לדיון – הלא בזה הוא ייתן למטופל לגיטימציה<sup>24</sup> להמשיך ולחטוא. מעבר לכך, אם המטפל נותן לגיטימציה למטופל לחוות את מקומו, ולו לרגע בלבד, הלא באותו רגע מקבל המטופל את מצבו כנתון וכ'אפשרי המציאות', "אכן אין זו הפתעה שאני חוטא, זה היה צפוי" – אומר המטופל לעצמו, ומתוך כך ממשיך ואומר – "וטוב שכך". ובאותו רגע שעובר המטופל חוויה זו, ולו רק בתת מודע בלבד, הרי באותו רגע הוא נפרד מהקב"ה, הוא מקבל כהנחה אפשרית שעבירה היא לגיטימית, ומכאן הדרך קצרה לירידה נוספת. אם יש לאדם ולו ההרגשה הקטנה ביותר שהחטא הוא לגיטימי – מכאן שורש כל רע, ומכאן שורש הפירוד האמיתי.

22. אני מודע לכך שאני מביא את הדברים עד אבסורד, ויכול להיות שכובר ופרלס היו מודעים לכך שלא ייתכן להיפטר מהאגו האנושי ולכן לא חששו ממצב שבו לא יהיה מפגש בין אנשים, אך בכל זאת עצם הנקודה כפי שהיא חשובה להדגשה, שכן על פיה נבנתים כמה עקרונות וממנה משתלשלים כמה יסודות.

23. בגשטאלט קוראים למטפל = facilitator = מאפשר או מיילד, ועוד נדבר בכך אי"ה.

24. בתשדורת תת-מודעת.

בהיות המטפל אדם אמוני, הלא הוא מאמין כי מה שחווה המטופל ברגעים אלו הינו רע<sup>25</sup> ובסיכומו של חשבון יגרום למטופל רע, ולא רק בעולם הבא כי אם בתוך העולם הזה – שהרי "טוב ה' לכל", ורצה להיטיב עם בריותיו, ולכן הרבה להם תורה ומצוות. איך יכול המטפל להישאר אדיש לנוכח הרעה אותה גורם המטופל לעצמו שלא ביודעין?<sup>26</sup>

והנה המטפל במלכודת, שכן נזיפה במטופל היא חסרת תועלת<sup>27</sup>, ועל-ידי תמיכה בו הרי הוא מורידו לבאר שחת – ואנה אנו באים.

ברצוני לומר שכל הדברים הנכתבים כאן על עבירות או כגון דא, הינם רק במצב של 'בדיעבד', כלומר כאשר תפקידו של המטפל הוא להתמודד עם אדם שכבר עבר עבירה. אך לכתחילה, לפני שאדם מגיע למעשה אסור, או כאשר המטפל מתמודד עם השאלה האם לעודד אדם לעשות עבירה כדי לרפאו, הרי זוהי שאלת רב, ואל לו למטפל להכריע בשאלה זו לבדו. אין למטפל להכריע בשאלת המותר והאסור בנוגע למעשה, זהו התחום של הפוסק, והמטפל צריך להיוועץ בו. לאחר מעשה, כאשר אין שאלה קונקרטית של אסור ומותר, תפקידו של המטפל הוא לעזור למטופל לחזור בתשובה<sup>28</sup> – ומבט של חזרה בתשובה הוא לעולם מבט של בדיעבד – אתרי שכבר עשיתי רע, מה עלי לעשות כעת. כמובן שהתשובה האמורה כאן, כדי שתהיה תשובה אמיתית ונצחית, איננה תשובה על מעשה בלבד, כי אם גם פורשת עולם שלם של תשובה וחיים מתוך תודעה של תשובה<sup>29</sup>.

הבהרה נוספת הנצרכת, היא ההבדל בין סוגי המטפלים. יש לשים לב לקטבים הקיימים בפסיכולוגיה – הגשטאלט לעומת שיטות פסיכולוגיות אחרות<sup>30</sup>.

על-פי שיטות מסוימות עניינו של המטפל הוא בעיקר להיות נוכח בטיפול כלא נוכח. האיריאל על פיהן הוא לשמש מראה למטופל, בהנחה שמתוך מראה זו מודעתו של המטופל תעלה והוא יוכל לתקן את מעשיו. המטפל מנסה לשקף ולהדריך מתוך עולם הערכים שלו את הבעייתיות שבהתנהגותו של המטופל, ומתוך התבניות של המטפל, יבין המטופל היכן הבעיה שלו.

25. עיין אורות הקודש ב עמ' תעה – "עומק טוב ועומק רע".
26. בעצם הנחה זו פרצנו מגבולות הגשטאלט, שכן בגשטאלט לעולם המטפל אינו מניח שהוא "יודע" יותר טוב מן המטופל מה טוב בשבילו.
27. בדרך כלל, אם כי פעמים שכן, ואל לו למטפל לשכוח זאת.
28. כמובן שנגררות מכך שאלות מעשיות, שכן בעקבות יחס חיובי למעשה אסור, יוכל המטופל לעשותו בשנית. עניין זה יידון בהמשך המאמר בע"ה.
29. ליקוטי מוהר"ן 1 ו, אורות התשובה פרק ד בכללותו, תניא, אגרת התשובה.
30. כמייצגי הקטבים הללו.



לעומת זאת, בגשטאלט תפקידו של המטפל הוא ללוות את המטופל במסע שלו. לשם כך המטפל משתמש בטכניקות אשר מחדדות למטופל את מצבו, בהיותו נוכח ואומר את רגשותיו למטופל. מתוך המפגש שבין שניהם, תעלה המודעות של המטופל.

בשתי השיטות המטרה היא העלאת המודעות של המטופל, אך לכאורה בשיטה הראשונה קל יותר למטפל להיות "דתי", היות וממילא המטפל מגיע עם עולם ערכים משלו, ולכן אין בעיה עקרונית אם יהיו אלו גם ערכים דתיים. גם זו השקפת עולם אשר הפסיכולוג יכול לנסות ולעצב על פיה את דרכו של המטופל. הדבר בסופו של דבר לגיטימי היות ובבסיסה השיטה היא הירארכית – המטפל הינו מעל המטופל – ולכן אין זה משנה איזו הירארכיה אנו בונים.

לעומת זאת בגשטאלט קשה להיות גם מטפל וגם דתי, היות והמטרה היא המפגש מתוך עולמו של המטופל ובסיס השיטה הוא שוויוני (יחסי אני-אתה כפי שיבואר בהמשך). איך ישתווה המטפל למטופל, והלא הוא יודע יותר טוב ממנו מה טוב בשבילו? ! לכאורה הגשטאלט בבסיסו אינו מאפשר למטפל להיות דתי, אלא אם כן הוא מוותר על הניסיון להחיל את עקרונותיו ואמונותיו על המטופל.

### דעת עליון ודעת תחתון

כדי לפתור בעיה זו ברצוני להקדים שכל טיפול צריך להערך על-פי דעת עליון ולא על-פי דעת תחתון, ונבאר דברינו:

וכידוע ומבואר ב"א על פסוק "אל דעות ה'" שכולל שתי דעות, דהיינו שדעה עליונה הוא כמו שהוא קמיה ית', שהוא ית' היש האמיתי, ואבי"ע הם בחי' אין וכלא ממש חשיביה, כזיו השמש כשהוא בתוך מאור השמש, ששם אין ואפס עליו. ודעה התחתונה הוא מה שנדמה אצלנו שהעולם ומלואו הוא בחי' יש ונפרד, ולמעלה הוא בחי' אין, שאינו מושג. לכן אומרים שהבריאה יש מאין, פירוש שלמטה הוא היש ולמעלה הוא האין שאינו מושג. דרך מצוותיך לאדמו"ר הצמת צדק, עמ' קצב

פירוש הדברים הוא כך: בבסיס העולם יש שתי זוויות ראייה, כפי שהוא מצידנו וכפי שהוא מצידו ית'<sup>31</sup>. הצורה שבה אנו רואים את העולם היא דעת תחתון, זהו עולם הפוך שבו העולם הזה נראה לנו כיש וה' נראה כאין וכלא קיים, איננו רואים בעינינו הטרוטות את העולם האמיתי – עולם מלשון העלם, והשי"ת נעלם בו ומסתתר בתוכו. תפקידנו הוא לחשוף את השי"ת בעולם כבורא ומקיים, בעולם ההפוך שאנו חיים, ישנה רשות וישנה בחירה.

31. וכמוכן שגם מצידו לבסוף הוא מצידנו, ואכמ"ל.

בעולם האמת כפי שהוא מצידו יתברך<sup>32</sup> היש הוא יש והאין הוא אין<sup>33</sup>, ה' הוא הרואה את הדברים לאמיתתם, שם אין בחירה, שם יש רק ידיעה. בעולם של ידיעה הבחירה מתבטלת, כשה' מתגלה אלינו במלוא הדרו שום יצור אנושי אינו יכול לבחור. הרי זה כחתן העומד בפני כלתו וכולו מוקסם ממנה, והלא בשעה זו בוודאי שלא יפנה לשום אשה אחרת, ולא מפני שאינו רוצה – הוא אינו יכול. הסגולה המתגלה בעולם הידיעה אינה מתירה ואינה מאפשרת לנו לבחור, והלא כל מה שהכלה תבקש באותו הרגע החתן יבצע ללא היסוס כלל וכלל<sup>34</sup>. הבחירה הינה מודעות אנושית, מודעות שבה יש אפשרויות שונות והאדם מתוך תודעתו בוחר את בחירותיו. עולם הידיעה הוא עולם תודעתי שונה לחלוטין, בו פונה התודעה שלנו כולה להשי"ת ולרצונו. נשמתו של כל יהודי כפי שהיא בעולם הידיעה מסורה כולה להשי"ת, ומתוך פנייה ועמידה זו כלפי שמיא הוא עושה את מעשיו.

ה' יתברך פינה את אורו, וכביכול צמצם את עצמו מתוך העולם, כדי לאפשר לעולם בחירה חופשית<sup>35</sup>, לאפשר לעולם להיות דומה לו. העובדה שאיננו רואים בעולם כפי שהוא את השי"ת בגילוי ובהרגשה, היא סוד עמוק ורצון אֱלֹהִי – ה' רצה להתעלם בתוך העולם ולהסתתר בו, שכן אם היה מתגלה כפי שהוא, במלוא גודלו והדרו, הרי אז לא הייתה שום אנושות, לא היה קיום לעולם מפני האור הרב שהיה מאיר, וה' אינו רוצה למחוק את קיומו של העולם. משל למה הדבר דומה, לאב דומיננטי ובעל נוכחות חזקה ולו בן מתבגר. יודע האב שאם יכוון את בנו בעצות, ולו רק יהיה נוכח בשעה שבנו כושל, לא תהיה לבן תקומה<sup>36</sup>. יודע האב שכדי שבנו יגדל להיות איש אחראי ובוגר בעל יכולת בחירה, עליו להעלים את עצמו ולא להיות נוכח. הדבר הכרחי כדי לאפשר לבנו להתפתח. האב מפנה מקום לבנו בעולם, כדי שגם הוא יוכל לגדול ולהיות לאיש.

כך גם הוא יתברך מאפשר לנו לצמוח על-פי דרכנו ואישיותנו, כדי שנוכל לגדול ולהיות לאנשים.

זווית ראייה נוספת נמצאת במאמרו של האריז"ל לפתרון בעיית הידיעה והבחירה: "במקום שיש ידיעה אין בחירה, ובמקום שיש בחירה אין ידיעה"<sup>37</sup>. בעולם כפי שהוא בדעת עליון אין מקום לבחירה ולהתלבטות אנושית. ההשקפה הרגילה רואה את הבעייתיות בידיעה ובחירה, שהלא אם ה' יודע מה יהיה, איך

32. עיין ערפלי טוהר עמ' מד.

33. עיין ליקוטי מוהר"ן טו.

34. במשל מכון, בדרך כלל הקב"ה הוא החתן. אנו הפכנו את הדברים שכן בדרך כלל הנטיה היא שהחתן – האיש, מביט באשה וזה ח"ו.

35. כמבואר בסוגיית טעמי הבראה, עיין לדוגמא בכתר שם טוב קצד.

36. ולו רק בגלל הבושה, וד"ל.

37. ארבע מאות שקל כסף בסופו. ועיין בפרדס רימונים לרמ"ק שער ד, שער עצמות וכלים, פ"ט.

אנו הנבראים בוחרים באמת, הלא כבר הכל גלוי וידוע מראש, ואם כך איך אנו מקבלים שכר ועונש, והרי לא בחרנו.

האר"י "פותר" את הבעיה<sup>38</sup>, בכך שהוא מפריד בין המקומות כביכול. פתרון הבעיה הוא בכך שבעצם השאלה מונחת התשובה. הקושיה מניחה, שיש מקום אחד ובו ישנה סתירה בין ידיעה לבחירה, ואילו האר"י אומר שהידיעה היא במישור שונה לחלוטין מהבחירה. הידיעה היא המישור הא-להי, שאמנם קובע את כל החיים האנושיים, אך הוא מבט א-להי על החיים. הבחירה לעומתה עומדת במקום אחר. זהו המבט האנושי שלנו על החיים, המבט שמתוכו אנו חיים את חיינו. מתוך זוויית ראייה זו של המציאות יש לנו חופש לבחור את בחירותינו<sup>39</sup>.

כפי שהדבר בא לידי ביטוי בדעת עליון, הקב"ה אינו מאפשר בחירה. הקב"ה יודע את סדר הדברים – מה שהיה ומה שיהיה, העתיד כבר קבוע לפניו. אך בדעת תחתון – בעולם הזה, עולם התודעה האנושית – כאן תיתכן בחירה אנושית<sup>40</sup>.

## העלם והתגלות

ההעלם שהעלים את עצמו ה' יתברך הוא רק לכאורה, הוא אינו כפשוטם של דברים, שהלא חס וחלילה לומר שעזב ה' את הארץ. הוא אחד ושמו אחד לפני שנברא העולם ולאחר שנברא העולם, וגם במקום הכי מרוחק – החטא, חס וחלילה – שורה הקב"ה, והוא חפץ שהבריאה תבחר מתוך עצמה לשוב אליו יתברך. אם הוא יתברך היה נעלם ממקום כלשהוא באופן מוחלט, הלא אי-אפשר היה לחזור בתשובה. רק מתוך כך שבמבט שבדיעבד, גם בחטא שורה הקב"ה, תיתכן חזרה בתשובה. משל למה הדבר דומה, לאב המלמד את בנו לרכב על אופניים. בתחילה הוא מחזיק את בנו כאשר בנו מישיר מבט לפנים, שהלא אם יביט לאחור מיד ייפול, אך הבן יודע בוודאות שהאב נמצא מאחוריו, וידיעה זו היא המאפשרת לו לרכב בבטחה. ככל שמתארכת הדרך מרשה האב לעצמו, ללא ידיעת הבן, לעזוב לעיתים את האופניים, ולאט לאט הוא מאריך את הזמן שבו אינו אוחז באופניים. כל אב יודע שהסוד טמון בכך שגם בזמן שהוא אינו אוחז באופניים הבן צריך לחשוב כאילו הוא אוחז בהם, ורק לאחר זמן ממושך יכול

38. בדומה, להבדיל אלף אלפי הבדלות בין טמא לטהור, ורק כדי לסבר את האוזן, למשפטי זן בודהיים.

39. נרחיב מעט: שאלת השכר והעונש וכל מה שמשמע ממנה, אינה נמדדת על-פי ידיעתו יתברך, אלא על-פי התמודדותנו עם המציאות. בתהליך הבחירה שלנו כביכול, לא מעורבת הידיעה. אנו מתמודדים בתוך התודעה שלנו, ועל פיה אנו נשפטים ונבחנים. זהו מין עולם סגור ופנימי, בעל קוהרנטיות למערכת שלו – התודעה האנושית, כאשר אפשר להחליף מבטים, ולהתחדש בתוכו.

40. כלומר שדעת תחתון נמצאת בתוך דעת עליון ומוקפת על ידה.

האב לומר לבן שהנה כבר עברו כמה דקות והוא נוסע לבד. גם אז, מן הסתם הבן ייפול מעצם הידיעה. ייקח לו זמן להפנים את העובדה שהוא יכול לרכב ללא עזרת אביו. רק לאחר כמה נסיונות יוכל הבן לרכב לגמרי לבדו<sup>41</sup>.

לאור הדגם שבארנו, אם המטפל יאמץ לעצמו את הדברים לעיל, את היותו מעין דעת עליון, הוא יבין שכשם שהקב"ה העלים את עצמו והניח לנבראים לבחור את בחירותיהם, כך גם עליו להניח למטופליו לבחור את בחירותיהם. וגם כאשר נראה לו שהמטופל חוטא ובוחר בחירה לא נכונה – הרי במקום בו יש בחירה אין ידיעה, ולהפך. וכשם שהקב"ה לא מתערב בצורה ישירה, חודרנית ופולשנית-מודעת לתוך מודעותו של הנברא, כך ייטיב המטפל אם יחקה את הקב"ה<sup>42</sup>.

כשם שהשי"ת העלים את עצמו, כך כביכול גם המטפל צריך לצמצם עצמו (אך לא להעלם לחלוטין – כלומר שהמטופל לא ירגיש שלמטפל לא אכפת ממנו ח"ו<sup>43</sup>). המטפל צריך בתחילה לאחוז במקומו של המטופל (עם המטופל ביחד כמובן), שאם לא כן הרי הוא ייפול ממדרגתו חס וחלילה ויחייאש. תהליך ה"החזקה" הינו תהליך בעל כמה שלבים: בשלב א' המטפל מקבל את מעשיו והרגשותיו של המטופל כפי שהם, ללא בקורת וללא הסתייגות, מבין אותו ומרגיש אותו. אחד המשלים הקיימים בגשטאלט אומר שהמטפל הוא עיוור, והמטופל מוליך אותו לסייר ולגלות מקומות חדשים. תפקידו של המטופל הוא לתאר למטפל מה הוא רואה ומרגיש, העיוור חווה על-ידי התיאור את המתרחש בנפשו של המטופל, כאשר הוא בודק האם אכן לכך התכוון המטופל, האם הוא – המטפל – מבין נכון את החוויה, את התיאור. דבר זה מאפשר למטפל להיות נוכח במלואו, אך לא להתערב בחווית המטופל. על-ידי דבר זה המטפל נשאר אותנטי, ויכול לחוות את המקומות אותם מגלה לו המטופל בכל מקום אשר המטופל הולך בו.

בשלב ב' המטפל מאפשר למטופל לגלות מודעות למקום בו הוא נמצא. מתוך המודעות של המטופל לעצמו, וקבלת המטופל את עצמו, הוא יכול להשתנות. פרלס אומר שככל שהנגן מנסה להשתנות – הנגן נשאר אותו דבר, וככל שהנגן נשאר אותו דבר – כך אתה משתנה<sup>44</sup>.

41. וגם אז הלא הוא רוכב מכוח אביו.

42. כל זה מתוך אמונה פנימית, שבמקום שיש ידיעה אין בחירה, ובאמת הקב"ה מאפשר לבחור בחירה תלוית ידיעה, כלומר שהבחירה תלויה בבורא יתברך באופן שהידיעה אינה מכריחה אותה, כאשר אופן הקשר בין הידיעה לבחירה, אינו קשר גלוי שאנו מבינים.

43. וכן הוא בהתעלמות אשר השי"ת נעלם מאתנו.

44. במקור:

The more you try to change the more you stay the same.

The more you stay the same the more you change.

עצם קבלת המטופל את עצמו כפי שהוא, על כל חסרונותיו ועוונותיו, תאפשר לו לחזור בתשובה ולבחור בחירה חדשה של תשובה. שהרי אם המטופל אינו מכיר במקומו, איך יוכל להשתנות, הרי אין לו נקודת מוצא לצאת ממנה ולהשתנות מתוכה, שכן הוא לא מכיר שהוא נמצא בה<sup>45</sup>. זהו פרדוקס עמוק<sup>46</sup>. בדרך כלל אנו מכחישים את חסרונותינו, איננו מקבלים את עצמנו כפי שאנו, אנו נלחמים בכל כוחנו בעצם העובדה של מה שאנחנו. וכך ככל שאנו נלחמים חזק יותר, אנו רק דוחפים את עצמנו חזק יותר למקום בו אנו נמצאים ושאותו אנו מכחישים. והלא כבר חטאנו, ומה יועיל שנכחיש, ומה יועיל שלא נקבל את זה<sup>47</sup>? רק אם נכיר בעובדה שאנו כפי שהננו, נוכל להשתנות. אם איננו מה שאנו מכחישים שאנו, איך נוכל להגיע למקום אחר, הרי אנחנו לא נמצאים בשום מקום<sup>48</sup>.

בשלב ג', לאחר זמן מה כשהמטופל מרגיש בטחון ומכיר את מקומו, יכול המטפל לעוזבו לפעמים לזמן קצר, כאשר הסוד טמון בכך שהמטופל ירגיש מספיק חופש לבחור כמו איש מבוגר, אך הוא לעולם ירגיש שהמטפל נמצא בסביבתו ותומך בו. לעולם אסור שירגיש המטופל כי למטפל לא אכפת ממנו וכי עזבו לאנחות, המטפל צריך לתת למטופל סביבה תומכת ואכפתית – אך לא לוחצת, החופש אותו משאיר המטפל למטופל הוא הרווח שבו לומד המטופל לרכב על האופניים לבד. מכיוון שהוא מכיר את מקומו יש לו בחירות חדשות, הוא לומד אופנים חדשים להתמודדות עם המציאות, וככל שביטחונו עולה הוא מוצא את נתיביו ושביליו שלו, עד אשר הוא מוצא את דרכו שלו לחזרה בתשובה ולדבקה בה<sup>49</sup>.

השתקפות הדברים בטיפול מדמה את המטפל לדעת עליון ואת המטופל לדעת תחתון, כאשר תפקידו של המטפל הינו לצמצם את עצמו ולהניח למטופל לבחור בעצמו את בחירותיו, שכן רק כך תיתכן התקדמות אנושית אמיתית. המטפל צריך לתת את החופש למטופל, ללא כפייה ומתוך כבוד והערכה למקומו של המטופל, גם אם הוא חוטא, כאשר המטפל מאמין בכוחותיו הפנימיים של כל יהודי שהינו מקושר להשי"ת ואינו מסוגל לחטוא, ורק אם יכיר בחטא מתוך עצמו<sup>49</sup>, יוכל

45. רמב"ם תשובה פ"ב ה"ב

46. שמאחד לכאורה את הידיעה והבחירה בתוך האדם גופא.

47. כפי ששמעתי בשם הרב משה שפירא, ש"על חטא שחטאנו בתמהון לבב" נסוב על התמיהה "מה? ! אני חטאתי? ! אני מסוגל לחטוא? !". ועיין עוד לב לדעת לרב יצחק גינזבורג, עמוד 1, שהעיקר הוא אי התפעלות מהחטא.

48. והרי זה בחינת חלל הפנוי חס וחלילה.

49. כפי ששמעתי פעם בשם הרב יהושע שפירא, שכלל ראשון כאשר אדם עובר עבירה – אסור לו לחזור בתשובה מיד, אלא ייקח לעצמו איזה זמן ורק אח"כ במנוחת הנפש יחזור בתשובה, והדברים עמוקים ואכמ"ל.

לשוב בתשובה<sup>50</sup>, כאשר תכלית המכוון היא היכולת של המטופל עצמו לעבור מדעת תחתון שבה הוא שרוי כעת ולכן הוא חטא, "אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות"<sup>51</sup>, לדעת עליון, דעת שבה הוא נמצא בתשובה ובתודעת קרבה אליו יתברך. המטפל הינו החונך של המטופל, והמאפשר לו את המעבר מדעת תחתון לדעת עליון, וממילא נדרש מן המטפל לעבור ולזוז ברצוא ושוב בין שני מקומות<sup>52</sup>: בין מקום המטופל וההזדהות עם הרגשותיו והבנתו, לבין הידיעה שיש אופציות אחרות לבחור אחרת, שהמטופל אינו מודע אליהן ברגע זה. דעת עליון נמצאת במקומה ולעיתים יורדת לעולם הזה ומשתתפת בו<sup>53</sup>.

היכולת של המטפל והמטופל לחשוף את שורשי החטא והפירוד שבגללם המטופל נמצא לעת עתה בדעת תחתון, נובעת מהעובדה שהעבר המעשי<sup>54</sup> אמנם נמצא מאחור, אך כל ההרגשות והתודעה שבה המטופל היה כאשר הוא חטא נמצאים כעת מול המטפל – בהווה<sup>55</sup>.

דבר נוסף העולה מהדברים הוא שהמטפל צריך לרכוש לעצמו את הידיעה שהוא דעת עליון בלבד, כלומר שבין אם המטפל הוא חילוני ובין אם הוא דתי, עליו לדעת שבסופו של דבר – המטופל פועל מתוך עולם הערכים שלו, ומתוכו תצמח לו הישועה.

נוסף על כך, על-פי דעת תחתון (שכן הלא גם המטפל הינו בדעת תחתון למטפל שלו, וק"ו כלפי שמיא) יבין המטפל שכל החופש שהוא נותן למטופל הינו חופש תחתון בלבד, כאשר לאמיתו של דבר, ישנו עולם ערכים אמיתי, של אמיתות מוסריות נצחיות המשותפות לכל האנושות בכלל וליהודים בפרט, ועולם זה של תורה ומצוות הוא העולם אשר באמת מוביל את הבריאה ואת המטופל למקומו האמיתי.

### "מטפל חילוני?"

קומה נוספת על פני הדברים תוכן בהקדים בעיה שאותה "פתרנו" מבלי משים לעיל.

50. אורות התשובה טו י
51. סוטה ג ע"א
52. וזה ההבדל בין אמפטיה להזדהות, להרגיש את זה אך לא להישאר שם.
53. "כשבא לבראותו ונסתכל שהוא חוטא בעין, אמר: אם אני בורא אותו במידת הדין אין לו תקומה, ואם לבראותו ברחמים רע הוא. מה עשה – שיתף שתי המדות, מידת הדין ומידת הרחמים...". פסיקתא רבתי, פרשה מ ד"ה "בחדש".
54. ובגלל שהוא בא לידי ביטוי באופן מעשי התגלו למפרע המון הרגשות שהובילו לכך, אם כי באמת "קשים הרהורי עבירה מעבירה", במיוחד כאשר מדובר בנסיון לשוב בתשובה – שאז קשה פי כמה לשוב על רגשות בלבד.
55. כדבר הנובע מאחדות הזמנים של הגשטאלט, כדלקמן.

עד כה עסקנו בבעייתיות של מטפל "דתי" למטופל שעובר עבירה וכד'. בעיה לא פחות קלה היא כשהדברים הפוכים, כאשר המטפל הינו "חילוני" והמטופל "דתי". לכאורה לא ייתכן שהמטפל יבין ויאפשר טיפול טוב למטופל לאור הדברים הנ"ל. ואולם, קבלת התכנית שהיצגנו מאפשרת גם למטפל חילוני לטפל במטופל דתי, בהיותו דעת עליון בלבד, כלומר כאשר הוא אינו כופה את עולם הערכים שלו ומאפשר למטופל למצוא את פתרונותיו מתוך עולמו שלו, תוך הקשבה ושימת לב לעולם בו הוא מטפל<sup>56</sup>.

אולם כל מה שאמרנו עד כה הוא עדיין רק דעת תחתון ביחס לבחינה הבאה.

המוסר של חול איננו עמוק ואינו נכנס בפנימיות הנשמה, ואף-על-פי שהאדם נמשך אחריו לטובה, על ידי שמכיר את היושר שיש בדברי הגיון, אין להדרכה זו תפיסה עומדת בפני ההסתערות של תאוות שונות, כשהן מתעוררות בחזקה. וקל וחומר שאין ביד מוסר רפוי כזה להדריך את הכללות, את הצבור האנושי בעמקו והיקף גדלו, לחדור אל עומק הנשמה ולהפוך אל האדם הכללי והפרטי לב בשר תחת לב אבן. לא יש עצה אחרת כי אם שיהיה מודרך על פי המוסר הא-להי. וכדאי הדבר שיטעה האדם בכמה טעויות בדרך מהלכו ובלבד שיבסס את חזון עולמו ומוסר חייו על פי אותו העומק של המוסר הא-להי, משימעט בכשלונות ויחיה חיים רוחניים רפויים על ידי השפעה שטחית של המוסר החלוני<sup>57</sup>.

אורות הקודש ג עמ' ב

התודעה האמיתית הנדרשת מן המטפל היא הידיעה האמיתית בערך כלל ישראל וגאולתו, בערך העולם כולו וגאולתו.

כנסת ישראל מיוסדת היא כולה על בסיס של המוסר הא-להי העליון, ע"כ כל התנשאות מוסרית הנמצאת באישיה הפרטיים מוסיפה לה כח, ולהפך, נפילת מוסר וכל רשע לפי ערך הכיעור והרע שבתוכו, כך היא מחלשת את כחה ואת היחש שיש ליחידה אל כללותה. אורות ישראל ב א

תודעה שאינה מקושרת לכלל ישראל וגאולתו, אינה רואה לאמיתו של דבר את התיקון האמיתי של העולם, ולא רק שאינה רואה, בסופו של דבר גם לא אכפת לה ממנו. הפסיכולוגיה בסופו של חשבון, הינה טיפול ביחידים.

56. כמובן שרגישות ושימת לב נדרשת תמיד מכל מטפל לכל מטופל, במיוחד כאשר מדובר בעולמות שונים.

בשולי הדברים יש להוסיף שלפעמים אפילו עדיף מטפל חילוני לדתי כדי לא לבלבל בין רב ומטפל, ואכמ"ל.

57. פסקה זאת עומדת לכאורה בסתירה לפסקה המובאת בתחילת המאמר ועיין עוד באורות הקודש ג עמ' כז: "אסור..." לדעתי פסקה זו היא מלמעלה למטה, וזו המופיעה בתחילת המאמר היא מלמטה למעלה, וזו גם דרכנו במאמר לבאר את שני האופנים של תיקון המידות וחזרה בתשובה, ואי אפשר לדרך אחת בלי השניה וד"ל.

עצמות החפץ של היות טוב לכל, בלא שום הגבלה בעולם כלל בין ככמות הניטיבים ובין באיכותו של הטוב, זהו הגרעין הפנימי של מהות נשמתה של כנסת ישראל.

כנסת ישראל, ועם ישראל, חפצים בתיקון העולם כולו. כל מדרגה שאינה מקושרת לגאולת ישראל והעולם, ומתוך כך לתורה ומצוות, הרי היא חול בלבד<sup>58</sup>, ובסיכומו של דבר הרי אלו חיים ירודים באיכותם האמיתית. עד כמה שמדובר באדם, הרי ללא תודעת עם ישראל ותורה ומצוות אלו חיי בהמיות – חיי חומר בלבד ללא א-להות. רק תודעת נצח שאותה נושא עימו עם ישראל, תודעה שמאמינה באמיתות הנשמה של כל יהודי וחיי הקודש אותם מגשים יהודי בעבודתו על-ידי תורה ומצוות, רק תודעה זו היא המפתח לטוב האמיתי שכל יהודי וכל העולם כולו צריך כדי להיגאל.

זוהי תודעת 'דעת עליון' אמיתית, שצריך לדעת, מקום בו היש נעוץ בהשי"ת והאין הוא שורש העולם הזה. רק מתוך כך ניתן להיטיב עם בריותיו של הקב"ה. ישנן שתי דרכים לטיפול ואי אפשר לזאת בלי זאת. דרך אחת היא מלמטה למעלה, בסיקול המכשולים<sup>59</sup>, ותיקון המידות הנפשיות<sup>60</sup>, החל בעבירות וכלה בדברים עדינים.

הדרך השנייה<sup>61</sup> היא מלמעלה למטה, תיקון המידות והאדם על-ידי קבלת עול מלכות שמים, אמונה וקיום תורה ומצוות. וכמובן לכל בר דעת, אי אפשר לאחד בלא השני.

## סיכום

"לכל זמן, ועת לכל חפץ תחת השמים"<sup>62</sup> – נתינת זמן ונתינת מקום היא מלאכתו של הקב"ה. הוא ברא את המקום ואת הזמן, "ברצונו מאריך וברצונו מקצר". טיפול נפשי דומה מעט ללידה, שיש בה מימד של בריאת יש מאין. ביכולתו של המטפל לאפשר אצל הזולת נתינת מקום וזמן; לאפשר דייקא, שכן מי שאחראי לזמן ולמקום אצל האדם הינו הוא בעצמו, ובלבד שיתפלל להי"ת שמאיתו מקור הזמן והמקום.

היכולת לאפשר את הזמן והמקום תלויה במידה מרובה במה שלמעלה מהם: בנצח שמעל הזמן, שהביטוי העיקרי שלו הינו ההווה, ובאין סוף שלמעלה

58. כמובן שכל הטבה ליהודי הינה גמילות חסד, וכל יהודי שמרגיש טוב יותר בכל הקשר שהוא, הרי זה חיי בשר של יהודי, שבמבט נצחי זהו קודש, אך אנו מדברים על רכישת תודעה של קודש לכתחילה.

59. ועיין בהקדמה לאורות התשובה.

60. הנפש דווקא (ולא הנשמה).

61. על דרך מים עליונים ומים תחתונים.

62. קהלת ג א



מהמקום, שמתגלה בעיקר בארץ-ישראל בכלל ובקודש הקדשים בפרט<sup>63</sup>. יכולתו של המטפל לאפשר לזולת נגיעה והיפתחות למה שלמעלה מהם, תלויה כמובן ב"חיבור" שלו, הדעת, לקב"ה ולכנסת ישראל כמקור הכל.

לפי דעתי טיפול נפשי שאינו נובע ממקורות הנצח, יהווה מעיין אכזב במקרה הטוב, ועיוות במקרה הפחות טוב. הגשטאלט מתייחד בכך שיש לו נגיעה מיוחדת בהווה, ובכך יש לו פוטנציאל גדול להיות כלי טוב לטיפול נפשי הנוגע במקורות שלמעלה מהזמן. הנקודה השניה בטיפול גשטאלט היא יחסי האני-אתה המתקיימים בו, דבר הנותן ענווה, ומחדד את העמדה הלא-פטרנליסטית של המטפל. עניין זה יכול להקהות במקצת, אם רוצים כמובן, את הפיכת המטפל לתחליף ח"ו לא-להים.

יהי רצון שנזכה לגילוי שכינה בזמן האמיתי – במהרה בימינו, ובמקום האמיתי – בבית המקדש.

63. "מקום ארון אינו מן המידה" (יומא כא ע"א).